

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven. Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Kis-Mester utca 1382.</p>
--	---	--

Olvasóinkhoz!

Ezen számmal lapunknak első évnegyedi folyama immáron bezárult. S a mint tisztelt olvasóink meggyőződhetek, a lap terjedelmét illetőleg — a mennyiben az mindig másfél iven jelent meg — nem kiméltük a szükséges anyagi kiadásokat. És hogy ezt oly csekély díjjért — egész évre 4 frt — teljesíthessük, az a pártolás még fokozottabb mérvétől feltételeztetik. — Ajánljuk azért lapunk ismertetését és terjesztését mélyen tisztelt olvasóink pártoló figyelmébe!

Teljes számu példányokkal még mindig szolgálhatunk.

Magyarország mélyen tisztelt képviselőházához, a magyarországi helvét és ágostai hitv. evang. egyházak kérvénye,

melyben az 1868: 53. és az 1879: 40. törvénycikkeknek szükségessé vált kiegészítése végett pótló törvénycikkek hozatalát kéri.

Mélyen tisztelt képviselőház!

A magyarhoni protestánsok története a legutóbbi században is folytonos küzdelmek láncolata, alkotmányos jogaikért, a viszonzóság és jogegyenlőségért.

A hazai protestáns egyházak a közművelődés, köz-erkölcsiség és szabadság fejlesztésében munkás karjaik egyikét, kénytelenek voltak minduntalan azon egyház hatalma elleni védelemre emelni, mely saját álláspontjából, törvénybiztosította jogainkat elveikbe ütközőknek tekintette.

Alig hozatott meg az 1791: 26. t. cz., már is oly magyarázat érvényesült, mely a vegyes házasságok, s az ezen házasságokból származott gyermekek vallása s az áttérések kérdéseinél, egyfelől a folytonos támadás, másfelől az éber őrködés és védelem küzdelmeit és panaszait ujitotta meg.

A reversálisokkal üzött térítgetés élénk világot vetett a törvény hézagaira.

Az 1848: 20. t. cz. 2. §-a kimondta végre, minden vallásfelekezetre különbség nélkül, a tökéletes egyenlőséget és viszonzóságot.

Ezen elvi kijelentés azonban husz évig megmaradt az elvnel, de gyakorlati alkalmazásra nem került.

Husz sulyos év után meghozatott az 1868-dik évi 53. t. cz.: „A törvényesen bevett ker. vallásfelekezetek viszonzóságáról.”

E törvény szabatos határozatokat tartalmaz az áttérések, a vegyes házasságok és a vegyes házasságokból származott gyermekek vallására nézve.

Nem volt ez a törvény teljes és minden oldalra megnyugtatólag hatható, gyakorlati megvalósítása az 1848: 20. t. cikkben lerakott elveknek; de azt hittük, hogy legalább a viszonzóság tekintetében minden irányban üdvös hatásu lesz; mert azt véltük szabványaiból megérthetni, hogy kellőleg megszabja minden egyház illetékességi körének határvonalát, s így elejét veszi az ellenünk addig oly bizonyított tulkapásoknak, megszünteti az eddigi surlódásokat és hathatós előmozdítója lesz a vallásfelekezetek közti békének, mely hazánkra nézve csak áldásos lehet.

Reményünk részben valósult is.

De ezen törvény daczára is, számos eset fordult elő, mely a törvényileg semmisnek nyilvánított reversálisok, kerülő utakon való fentartására s érvényesítésére irányzott törekvéstről tanuskodott.

Mi oly esetekben is, midőn lelkészeink a szükség által utalva, más vallásfelekezetü szülők gyermekeit megkeresztelték, kötelességünknek tartottuk már eleve gondoskodni, hogy e tényt az anyakönyvbe való bevezetés végett azonnal közöljék azon felekezet lelkészével, a mely vallásfelekezet-hez a gyermek az 1868: 53. t. cz. 12. §-a értelmében tartozik.

De a viszonzóság legtöbb esetben nem alkalmaztatott velünk szemben.

Gyakran voltunk kénytelenek panaszt emelni, s habár ily esetekben a kormány többnyire kötelezte az illető lelkészeket az anyakönyvi kivonat kiszolgáltatására: mind a mellett lehetetlen volt nem éreznünk, hogy ez az említett törekvés mellett gyökeres orvoslást nem nyújt, hogy hiányzik az 1868: 53. t. cikknek büntetőjogi sanctiója, s hogy e nélkül az idézett törvény mellett is folytonosan fenmarad alapos panaszaink forrása.

Örömmel üdvözlöttük ennél fogva az 1879: 40. t. cz. III. fejezetének intézkedéseit.

Azok után, a mint az 1868: 53. t. cz. általában s különösen felmerült panaszok esetében a kormány által is magyaráztatott, azt hittük, hogy az 1868: 53. t. cikknek büntetőjogi sanctióval történt ellátása, egy jelentőségű az eddigi bajok és surlódások forrásának kiapadásával.

Azonban csalódás várt ránk ismét.

Felmerült többek közt Sopronban egy eset, melynél megkeresztelvén a katolikus lelkész protestáns szülőnek, az 1868: 53. t. cz. szerint protestáns vallást követni tartozó gyermekét s nem adván erről, az anyakönyvbe való bevezetés végett, az illetékes lelkésznek értesítést: e miatt az 1879: 40. t. cz. 53. §-a alapján panasz emeltetett.

Az első bíróság alkalmazandónak találta az 1879: 40. t. cz. 53. §-át, mely szerint: „a ki életkorának 18-dik évét még be nem töltött kiskoru egyént az 1868: 53. t. cz. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe felvesz“ büntetendő.

A budapesti kir. ítélőtábla ellenben, mint ezen ügyben döntő határozattal felruházott bíróság, 1880-dik évi deczember 28-án tartott ülésében, felmentvén vádlottat, az 1879: 40. t. cz. 53. §-át, és ezzel kapcsolatban az 1868: 53. t. cikket úgy magyarázta: hogy a más vallásfelekezetbeliek keresztelése és saját felekezetük anyakönyvébe való bevezetése, az 1868: 53. t. cikkben nem tiltatván — ily cselekményre az 1879: 40. t. cz. 53. §-a nem alkalmazható.

Hogy e magyarázat azzal, a mint az 1868: 53. t. cz. eddig magyaráztatott, egyenes ellentétben áll, nem szükség kiemelnünk.

Hogy helyesek-e vagy sem azon okok, melyekre a határozat alapított, annak fejtegetése nem tartozik e helyre.

A törvényes bíró, törvényes hatáskörében ítél, s a felmerült konkrét esetben illetékes magyarázója a törvénynek.

Midőn azonban számolnunk kell a tényleges helyzettel, nem hallgathatjuk el, hogy ezen bírói magyarázat oly hézagát tárta fel előttünk az 1868: 53. t. cikknek, ezzel kapcsolatban az 1879: 40. t. cz. 53. §-ának, a melynek pótlása nélkül ujult erővel fakad fel a visszaélések forrása, ujra tág kapu nyitattik a surlódásoknak és panaszoknak.

Azon tény, hogy az idézett törvények lehetővé tették, a budapesti kir. ítélőtábla határozatában nyilvánult magyarázatot, oly hiányokra vetett világosságot, melyeken segíteni nemcsak a vallásfelekezetek jogi helyzetének, viszonyosságának és kölcsönös békéjének biztosítása érdekében, — mi magában véve is fontos állami feladat — hanem más fontos állami érdekek szempontjában is sürgősen szükséges.

A budapesti kir. ítélőtábla magyarázatát tekintve, ki van mondva, hogy minden lelkész keresztelhet más felekezetbeli gyermeket, és bevezetheti azt saját anyakönyvébe, mert — így szól az indoklás — ezzel a gyermek vallása nem változik s ezen cselekvényeket az 1868: 53. t. cz. nem tiltja.

Hogy miként értelmeztetett előbb minden oldalról e törvény, azt nem ismételjük, és azt hisszük, nem fásaszthatjuk a mélyen tisztelt képviselőház figyelmét azzal sem, hogy mily dogmaticai jelentősége, mily hatálya van a keresztelésnek a vallásfelekezetekbe való felvétel tekintetében.

De ha áll az, hogy — a keresztelés fölvételi hatályára vonatkozó eltérő felfogás lehetőségénél fogva — keresztelhető a törvény szerint más keresztyén vallásfelekezethez tartozó gyermek: akkor kétségtelenül állnia kell annak is, hogy az 1868: 53. törv. cikk 12. §-ában nyilvánosan megjelölt tagjai nyilvántartására, minden vallásfelekezetnek csak egy lényeges eszköze marad, tudniillik a felekezetéhez tartozónak bevezetése saját anyakönyvébe.

Ez pedig csak úgy történhetik, ha az, ki a keresztelést teljesítette, köteles azonnal értesíteni s a bizonyítványt az anyakönyvbe bevezetés végett megküldeni azon lelkésznek, ki hivei nyilvántartására kötelezve van.

E nélkül egyetlen egy felekezet sincs azon helyzetben, hogy a törvény szerint hozzátartozó tagoknál, akár a vallás-oktatásra nézve, akár egyéb tekintetben kötelességeit teljesíthesse, vagy az 1868: 53. t. cz. 12. §-ába ütköző visszaélések esetén jogait gyakorolhassa s a sérelmek orvoslását kereshesse. Mert hiszen számos esetben tudomása sem lehet a hiveire gyakorolt befolyásról s törvénysértésről.

És ha nem nyújt módot a törvény, hogy minden vallásfelekezet nyilvántarthassa, kötelességeikben ellenőrizhesse, jogaik gyakorlásában óltalmazhassa saját tagjait, lehet-e kételkedni abban, különösen az eddigi tapasztalatok után, hogy mindazon tényleg, ígéret, rendelkezés, mit az 1868: 53. t. cz. 12. §-a semmisnek nyilvánítt, az illető vallásfelekezetek részéről való örökös és ellenőrzésnek számos esetben lehetetlensége folytán, a törvény betűje és szelleme ellenére tényleg hatályhoz jut?

És mivel lesznek természetesen oly esetek, melyek napvilágra jönnek, lehet-e kételkedni abban, hogy a surlódások és bajok, melyeknek elhárítása az 1868: 53. t. cikknek egyik főczélja volt, ismét felszínre kerülnek?

E törvény oka és célja és egész szelleme követelik, hogy minden gyermek azon egyház anyakönyvébe vezettessék be, melyhez az, minden ellenkező intézkedés semmis volta mellett, e törvény 12. §-a értelmében tartozik.

Követeli ezt az anyakönyvek természete is. Mert igaz ugyan, hogy az anyakönyvek vezettetnek az állam részére is, vezetésüknél figyelemmel tartatnak az állam szükségletei is: de annyi tagadhatatlan, hogy azokat az egyházak vezetik, vezetési, fentartási és őrzési költségeiket — és pedig a mi a protestáns vallásfelekezeteket illeti minden kétségen felül — az egyházak viselik.

Tagadhatatlan az is, hogy nincs egyház, mely ne azon szempontot tartaná maga előtt, hogy az saját hivei bejegyzésére és nyilvántartására van rendelve.

Ennek pedig az a következménye, hogy minden egyház azt, a kit a maga anyakönyvébe bevezet, mint saját tagját kívánja tekinteni; minél fogva oly egyénnek bevezetése, ki más vallásfelekezethez tartozik, a mennyiben egyidejűleg legalább az anyakönyv kivonata nem közöltetik az illetékes lelkészszel, már önmagában az 1868: 53. t. cz. 12. §-ába ütköző cselekvény kísérletének tekinthető.

Éreznie kellett ezeknek igazságát a budapesti kir. ítélőtáblának is, midőn említett határozatát meghozta.

Mert midőn felhozta indító okaiban, hogy a más vallásbeliek megkeresztelését nem tiltja a törvény, és az anyakönyvekre nézve általában a fenebbiektől eltérő felfogást nyilváníttva, a más vallásbeliek anyakönyvezését

sem találta büntetendőnek, mégis szükségesnek látta megjegyezni, miszerint:

„önként értetődik, hogy ha az ágost. hitv. lelkész az anyakönyvi kivonatot hivi nyilvántartása céljából, a kath. plébániától kikérné, az neki haladék nélkül kiadandó.“

Mi ezen felfogással már csak azért sem érthetünk egyet, mert nem ismerhetjük el, hogy a kötelesség teljesítése kérelemtől függjön. Nem tekinthetnénk továbbá ily szabályt félrendsabálynál egyébnek, mert az anyakönyvi kivonat közlése, elmaradhatna minden oly esetben, midőn az — mivel a keresztelestről és anyakönyvelésről nem tudna az illető lelkész — nem is kérethetnék.

Mind a mellett idéztük ezen megjegyzést, mert ez is rá mutat azon tényre, hogy ha aképen magyarázható az 1868: 53. t. cz. s az 1879: 40. t. cz. 53. §-a, mint az a királyi ítélőtábla magyarázatában jelentkezik: akkor kétségtelen, hogy az 1868: 53. t. cz. saját szelleméből kifolyólag is hiányos, hogy nem állapította meg a rendet és viszonyosságot az anyakönyvek vezetésére nézve, s így hiányos, az 1879: 40. t. cz. III. fejezete is, mely a vallásfelekezetek viszonyosságán alapuló fontos kötelességet nem látott el büntetőjogi sanctióval.

Mindkettőre pedig szüksége van az államnak is, mert elutasíthatlanul követeli ezt a már felhozott okokon kívül, önmagában az anyakönyvek rendes vezetésének, s az anyakönyvekben való eligazodással kapcsolatos nagy fontosságú érdekeknek biztosítása.

Ha minden keresztyén felekezet lelkésze bevezethet bármely más vallásut, saját anyakönyvébe: akkor elenyészik minden biztos támpont, minden szabály az anyakönyvek vezetésének illetékességére nézve.

És ha nincs semmi biztos szabály, semmi tájékoztató alap arra nézve, hogy ki melyik anyakönyvbe tartozik, pedig nem lehet, ha még a vallásközségi szempont irányadása is mellőztetik: akkor ennek csak óriási zavar és rendetlenség lehet eredménye.

Ezen szempontot is figyelembe véve, igaz, mi is önmagától értettnek tekintettük már az 1868: 53. t. cikkéből, hogy minden felekezetnek joga és kötelessége, felekezete tagjait saját anyakönyvébe vezetni, s ennél fogva önként értetődőnek tekintettük azt is, hogy a ki ezt meghiusítja, az 1868: 53. t. cikket szegi meg, s őt az erre szabott büntetés éri.

Látva azonban, hogy e törvények ellenkező értelmezést is lehetővé tesznek; látva, hogy elvben emez ellenkező magyarázat mellett is, elismertetik azon kötelesség, mely szerint a más vallásbeli megkeresztelő lelkész, köteles legalább anyakönyvi kivonatot közölni az illetékes lelkészszel; látva másfelől, hogy ily ellentétekre csak a törvénynek nem elég világos volta vezethetett, s ezen különböző magyarázatot megtűrő homály, egyszersmind határozatlanságot eredményezett a kihágási törvény azon rendelkezéseiben, melyeknek kétségtelen céljok a vallásfelekezetek közötti rend, béke és viszonyosság biztosítása: ezeknél fogva elutasíthatlan kötelességünknek tartottuk az idézett törvények eme hézagait s az azokból eredő káros következményeket, a mélyen tisztelt képviselőház előtt őszinte nyíltsággal feltárni.

Azt hiszszük, hogy e hiányok és bajok feltárásából önként következik a pótlás és orvoslás szüksége.

Azon meggyőződésben vagyunk, hogy elkerülhetlenül szükséges világos és minden kétséget kizáró megállapítása annak, miszerint azon lelkész, ki más keresztyén vallásfelekezethez tartozó egyént megkeresztel, köteles erről bizonyítványt kiállítani, s a végett, hogy a megkeresztelt illetékes egyháza anyakönyvébe bevezettesék, ezen bizonyítványt az illető vallásfelekezet lelkészének, bizonyos — a törvényben meghatározandó határidő alatt — hivatalból megküldeni.

Hogy pedig ezen intézkedés sértetlen fentartása ép úgy biztosíttassék, mint az 1868: 53. t. cz. hasonló természetű rendelkezései: elkerülhetlenül szükségesnek ismerjük egyszersmind, hogy az 1879: 40. t. cz. 53. §-ában megszabott büntetés ezen szabály megsértésére is terjesztessék ki.

Meg vagyunk győződve, hogy ha az idézett törvények ily módon pótcikkekkel kiegészítették, ezzel csak ezen törvények szelleme nyer világos és határozott kifejezést, s ezzel egyszersmind a vallásfelekezetek közti jó viszony szabadul meg számos félreértéstől, az állam pedig nagyfontosságú érdekei megóvására nyer ingadozástól ment biztos alapot.

Tisztelettel kérjük ezeknél fogva:

hogy az 1868. évi 53. és az 1879. évi 40. törvénycikkeket, a kifejtett értelemben, törvény által kiegészíteni méltóztassék.

Mély tisztelettel maradtunk, Budapest, 1881. márcz. 12.

A mélyen tisztelt képviselőház

alázatos szolgálói

A magyarországi helvét- és ágostai hitvallású evang. egyházak nevében és megbízásából:

br. Vay Miklós s. k. főgondnok.

br. Radvánszky Antal s. k. egyetemes felügyelő.

Isten lételének bizonyítása.

(Vége.)

Isten megismerésének harmadik elve a jóság elve. Az okiság és célirányosság elvei ugyanis nem elegendők még együtt véve sem arra, hogy bennünket Istenhez, mint erkölcsileg jó és igazságos lényhez képesítsenek emelkedni. — Pedig a hatalom és értelem, bármily megfoghatatlanul nagyok legyenek is, magokban véve még nem teszik Istent; azok legfőleg is, ha rossz erkölcsi tulajdonokkal egyesülnek, egyenesen a sátán eszméjét költenék fel bennünk, ha pedig minden erkölcsi jellemtől, jótól és rosztól egyaránt külön választatnának, csak egy oly lény eszméjét nyujtanák számunkra, ki bizonyára alább állna az embernél, mint erkölcsi lénynél s ki ennél fogva méltán imádkozhatná az embert, de kit az ember, önmaga lealacsonyítása nélkül, épen nem imádkozhatna. Ugyde, hogy a jóság bizonyosságaiból, miket a belső és külső erkölcsi világ ép úgy felmutat, mint a természeti világ a hatalom és bölcsesség bizonyosságait, Isten jóságára következtethessünk, bizonyára alkalmaznunk kell a jóság elvét. Ez elv szintén velünk születik s mindnyájan ismerjük közvetlen ismerettel, mint öntudatunk magától értetődő tényét, a lelkiismeretben. Midőn ugyanis ma-

gunkat, lelkiismeretünk ellenállhatlan ítélete szerint, a jó követésére és a rossz kerülésére kötelezetteknek ismerjük, magunkat másszóval erkölcsi és pedig a jó munkálására hivatott lényeknek ismerjük. — Erkölcsi voltunk tényének ezen közvetlen ismerete tehát az, a mi nekünk a jóság elvét szolgáltatja, mint embertársaink erkölcsi voltának, úgy Isten erkölcsi jóságának megismeréséhez is.

Isten megismerésének negyedik elve a végetlenség elve. A világegyetem ugyanis az okiság, célirányosság és jóság elvei szerint értelmezve feljogosít bennünket arra, hogy higgyünk egy oly lényben, kinek hatalma megmérhetlen, bölcsessége csudálatos, jósága általában véve tiszteletre méltó, de nem arra, hogy higgyünk egy oly lényben, kinek léte föltétlen, hatalma végetlen, bölcsessége és jósága tökéletes. A világegyetem véges, tökéletlen és föltételes lévén, belőle nem vonhatjuk a szó szoros értelmében azt, a mi végetlen, tökéletes és föltétlen. Pedig kétségtelen, hogy csak egy oly lény ismeretében, a ki föltétlen léttel és hatalommal bír s tökéletes bölcsességgel működik tökéletes szentségű célok megvalósítására, érjük el az igaz Isten ismeretét. Isten kellő felfogása végett tehát alkalmaznunk kell a végetlenség elvét is. Ez elv szintén velünk születik s közvetlenül láttatik a speculativ ész elveiben, a gondolat, ismeret szükségképi feltételeiben, melyek kétségkívül involválják a végetlenség, tökéletesség, föltétlenség, szükségképi létiség eszméit. Csak az a kérdés, adnak-e nekünk ez észelvek, szükségképi gondolatfeltételek kellő jogot arra, hogy az általok involválta végetlenségi, föltétlenségi stb. tökélyeket átvigyük ugyanazon Istenre, kit már a világegyetem tárgyi bizonyoságaiból roppant hatalmasságu, bölcsességű és jóságú lénynek ismertünk fel? Igenis feleljük, mert azok tárgyi érvényességgel bírván, okvetlenül szükség, hogy valamely lényre alkalmaztassanak; és míg egyfelől azon lény sem mi nem lehetünk, kik magunkat végeseknek, tökéletleneknek és viszonylagosoknak ismerjük, sem a külvilág, melyet a közönséges és tudományos észlelet szintén végesnek, tökéletlennek és viszonylagosnak declarál, addig másfelől nemcsak semmi ki nem zárja, hogy azon lény azonossittassék ugyanazzal, kit a világ hatalmas, bölcs és jó okának ismerünk fel, de sőt ezen azonosság elismerésére a gondolat föltétlen megsemmisítésének feltétele alatt szükségképen kényszerítettünk. Így lesz eszménk Istenről teljessé, amennyire azt a tiszta ész elérheti, és egyszersmind következetessé, amennyiben gondolatunk kategoriái csakis egy föltétlen hatalmu, bölcsességű és jóságú Isten eszméjében találnak tökéletes megvalósulást, s nyernek minden ellenmondás nélkül organikus egységet.

Ime! azon processus, melyben Isten eszméjét nyerjük, magában foglalja emberi természetünk minden lényeges elemét. Akarat, értelem, lelkiismeret és ész s illetőleg az ezeknek megfelelő okiság, célirányosság, jóság és végetlenség elvei mindannyian befolyanak s be kell, hogy folyjanak Isten felfogására. E körülmény különösen méltó figyelmünkre, amennyiben világosan mutatja, hogy a theisticus következtetés, bár tudományos szempontból felbontható egyes elemeire, magában véve egy és egyetlen syntheticai actust tesz. Azon elvek ugyanis, melyek annak feltételeit teszik, úgy viszonylanak egymáshoz, hogy a lélek mindnyájukat összefoghatja egy és ugyanazon actusba s mindnyájukat alkalmazhatja s kell is, hogy alkalmazza Isten felfo-

gására. És így ha azon elvek Isten felfogásának actusában elválhatatlanok egymástól, akkor bizonyára az egyes következtetések, melyek Isten létele és jelleme felől azok alapján vonatnak, szintén elválhatatlanok lesznek egymástól, s ugyszólván egy szoroson összetartozó, organikus egészet fognak alkotni egymás közt. Ennélfogva tehát világos, hogy a theisticus következtetés, vagy érv tulajdonképen nem több, de csak egy és egyetlen; és csakis tudományos elemzés szempontjából szükséges azt négy részre s illetőleg Isten felfogása négy elvének megfelelőleg, névszerint aetiologiai, teleologiai, deontologiai és metaphysicai érvekre osztanunk. Ezen fontos igazság annyival szorosabb szemügyre veendő, mivel épen ennek figyelmen kívül hagyása magyarázza meg számtalan esetekben a theismus ellen intézett támadások genesisét. Sokan ugyanis úgy okoskodnak, mintha az egyes elvek és érvek Isten megismerésében, szoroson elkülönítendőek volnának egymástól, és ha aztán látják, hogy valamelyik elv és érv magában véve nem szolgáltat Istenről annyi ismeretet, mennyit tulajdonképen az összes elvek és érvek vannak hivatva szolgáltatni, azonnal készek az illető elvet egyáltalában alkalmazhatatlannak s a megfelelő érvet egyáltalában hamisnak declarálni. Különös okoskodás és eljárás, mely valóban méltán nevezhető hamisnak. Azt mondják ugyanis sokan, hogy p. o. annak bizonyítása végett, hogy a világ okozat, melynek lennie kell megfelelő okának, nem szabad hivatkoznunk a rendre és célirányosságra, mit a világ előnkbe tár, mert a rend és célirányosság más elvet foglal magában és más érvnek szolgál alapul. Ugyde ezt csak azok mondhatják, kik elfeledik, vagy elakarják feledni, hogy az okiság elve itt nem in abstracto használtatik, hanem in concreto, hogy az érvelés nem a világegyetem pusztá fogalmából, vagyis pusztá nevéből történik, mint p. o. Kantnál történt, hanem magából a tényi világegyetemből, és hogy következésképen annak, ki azt akarja megtudni, hogy okozat-e a világ vagy nem, úgy kell azt vennie, a mint az van és részrehajlatlan tekintettel kell lennie mindarra, a mi annak okozati jellegét feltünteti, tehát épen rendjére és célirányosságára is. Maga a tényi világegyetem határozza meg azt, hogy el lehet-e vagy nem az okiság és célirányosság elvét s illetőleg az oktani és célitani érvet egymástól szigetelnünk; és bizonyára nem szabad a természet tanulmányozását azon gondatlan előítélettel kezdenünk és folytatnunk, mintha bizony ok és értelem teljesen kizárnák egymást, és sem az ok nem lehetne értelem, sem az értelem ok. Hasonlóképen az oktani, célitani és erkölcsstani érvek gyakran vétetnek együttes ostrom alá, mert azok — mint a támadó eljárás szokott igazoltatni — bizonyítják ugyan, hogy Isten eléggé hatalmas, bölcs és jó a világ teremtésére és kormányzására, de nem bizonyítják, hogy az Ő hatalma, bölcsessége és jósága végetlen, föltétlen és tökéletes. Ugyde ki az, a ki a világ véges, viszonylagos és tökéletlen voltát elismervén, ezen kérdéses érveket arra használná, hogy általok Isten végetlenségét stb. bizonyítsa? Senki. Abból azonban, hogy ez érvek Isten végetlenségét stb. nem bizonyítják — mert nincsenek is hivatva azt bizonyítani — épen nem következik, hogy ne bizonyítsák azt, a minek bizonyítására hivatva vannak. A mi pedig Isten végetlenségét stb. illeti, annak bizonyítása más és külön érv által történik, mely azonban, legalább következetesség szempontjából, a megelőzőktől szintén elválhatatlan.

Tisztán látható tehát, legalább azok által, kik szemeket be nem hunyják, hogy a theismusban involvált elvek és érvek egymással szoros és elváhatlan organikus viszonyban állanak; s ennél fogva azok önkényes különválasztása s egyenként való ostromlása hiu és alaptalan vállalat. A természetben ugyanis az értelmiség bizonyosságai a helyett, hogy teljesen elvolnának különítve a hatalom bizonyosságait s mintegy függetlenítve az okiság elvétől, sokkal inkább úgy tekinthetők, mint a hatalom bizonyos fájának bizonyosságai és az okiság bizonyos fájának nyilvánulásai — t. i. értelmi hatalom és okiság bizonyosságai és nyilvánulásai. Hasonlóképen a jóság bizonyosságai egyszersmind értelmiség, célirányosság bizonyosságai, mert a jóság cél, t. i. erkölcsi leg jótékony cél foglalt magában. — Az okiság ugyan magában véve nem foglalja magában a célirányosságot, de már a célirányosság bizonyára magában foglalja az okiságot és a jóság bizonyára magában foglalja mind az okiságot, mind a célirányosságot. Bár a hatalom bizonyosságai magokban véve nem egyszersmind értelem bizonyosságai és a jóság bizonyosságai egyszersmind hatalom és értelem bizonyosságai. Nos! e bizonyosságokhoz kell, hogy már csatoljuk azokat, melyek a speculativ ész eszméiben, a gondolat szükségképi feltételeiben találtnak s melyek — mint fenebb érintettük — szükségképen követelik, hogy a világ értelmi és erkölcsi Teremtőjét és Gondviselőjét úgy gondoljuk, mint önlétű, örökkévaló, végetlen, föltétlen és tökéletes lényt. Ezen eszmei bizonyosságok ugyanis, bár magukban véve nehezen mutathatnák Isten tárgyi létét, bizonyára ellenállhatatlan erővel járulnak azon bizonyosságok kiegészítésére és megerősítésére, miket Isten léte és jelleme felől a természeti és erkölcsi világok szolgáltatnak. Így lesz a theismus fölséges elmélete teljessé és következetessé! Így fog a theismus szilárd és rendületlen alapon állani s összes elleneivel, u. m. materialismussal, pantheismussal, pessimismussal stb. szemben végérvényes tanalak maradni!

Bethlendi Endre.

Az államsegélyről és az egy száztóli önkéntes adóról.*)

A közelebbi időkben nagyon korszerű eszme volt a lelkeszi-értekezletek alakítása; úgy látszik azonban, hogy az irántok táplált remény, nem adja azt meg a mit ígért. Az egyik kevés igyekezetet, még kevesebb eredmény mutat; — a másik a lelkeszi-értekezletek céljától eltérve, anyagi dolgokkal foglalkozik, adóztatási rendszabályt alkot, mely

*) Bárha minden ponton nem osztjuk is tisztelt barátunk nézetét, de nem lehetvén figyelmen kívül hagyni azon aggodalmakat, melyek a felszólalásra kényszerítették s reményelve azt is, hogy sikerülni fog vagy nekünk vagy másoknak különösen az államsegély ügyet illetőleg, a jelenleg fenforgó félreértést eloszlatni — adjuk e cikket változtatás nélkül. Reménylünk hogy lesznek kik e fontos üggyhöz hozzá szólnak, annyival inkább mert a mint tudjuk, a felső szabócsi egyházmegye még a múlt évben fölhitva a testvér egyházmegyét pártolására azon indítványnak, hogy az államsegélyből a debreczeni főiskola átalakításiköltségei törlesztésére évenként adott 8000 frt, eredeti céljának t. i. a szülőkölködő egyházak segélyezésére, adassék vissza.

szerint: minden rendes lelkész évi fizetésének egy száztóliát a gyámpénztárba tartozik évenként befizetni.

Azonban, minthogy a legtöbb rendszabálynál kivételek vannak, úgy különösen ezen adóztatási rendszabálynál mulhatatlanul kivételnek kell lenni, ezt követelven a lelkeszi-értekezletek alapfogalma a testvériesség, ezt követelik a méltányosság és igazság is.

A százalék fizetés alól — véleményem szerint — felmentendők: azon szegényebb egyházak lelkészei, kik az államsegélyből részesítésre jogosítvák; — és felmentendők esetről esetre az elemi csapással sulytottak, kiket mostoha körülményeik közt nem megadóztatni hanem segélyezni szükséges.

Mi előtt állításomat okadatolnám, elmondom röviden mint szorosán célomra tartozót az államsegély történetét.

Az 1868. évi 50. t. cz. által elrendeltetvén az evang. egyházak állampénztárbéli segélyezése, a tiszántúli egyházker. részére a legelső évi államsegélyt 24 ezer frtot, ^{3073/1869.} sz. leiratával kísérve küldte le a miniszter; a melyben kiemeli „hogy az államsegély keletkező egyházak elősegéllése, szegény egyházak segélyezése és a lelkipásztorok csekély fizetésének javítására fordítható.“ — Az iskola tanítókat hihetőleg azért nem említi a miniszter, mert ő róllok a nyugdíjintézet megállapítása által látszott gondoskodni az állam. Az első évi államsegélyből, egyedül szegény egyházak és lelkipásztorok részesültek. Bizonyos nem ismert célra visszatartott belőle 8704 frt.

Majd a tiszamelléki egyházkerületnek, az államsegély feletti panaszára adott ^{9612/1869.} sz. válaszában, kijelentette a miniszter: „hogy az egyházak és lelkipásztorok segélyezésén kívül, az államsegély, papnöveldék fentartására és tökélyesbitésére, és iskolatanítók segélyezésére is, — a meny nyiben azok vallás tanítással is foglalkoznak — fordíthatatik.“ Kijelentetvén a miniszter által, a papnöveldék 2-od fokú jogosultsága, a bizonytalan célra visszatartott 8704 frt azonnal a debreczeni főiskola építési költségei fedezésére fordított, és fordított 12 év óta folytonosan az összes államsegély egy harmada, s eddig már, több mint 90 ezer frt tetemes összeg folyt be az államsegélyből, a főiskola építettő pénztárába.

Mind a mellett is azonban, hogy az államsegélyből, kezdettől fogva a főiskola; a második évtől fogva pedig, a tanítók is részesítettek: az egyházak részére 300, 250, 200; 150, 100. 50 frt, — a lelkészek résszére pedig 150, 100, 80, 75, 50 frt évi osztalék jutott 1878. évig.

Az 1878-ik év, az államsegély végzetteljes esztendeje volt; ekkor egy aktussal 10 ezer forint foglaltatott le; 8 ezer a gyámintézetek, 2 ezer pedig a tartalék tőke javára; — az egyházkerület összes szülőkölködő egyházainak, lelkészeinek és tanítóinak 6 ezer frt osztatott ki, melyből az egyház 25 és 15 egy lelkész 20, egy tanító 10 frt évi osztalékot kap.

Ezekből világosan kitünik, hogy az eredetileg keletkező egyházak elősegéllése, szegény egyházak és lelkipásztorok segélyezésére adott államsegélyhez, mindjárt kezdetben igényt formált a) a debreczeni főiskola, b) részesítettek benne a tanítók, c) igényelték azt a gyámintézetek;

mely utóbbi igény következtében, mind az egyházak, mind a lelkészek és tanítók évi osztaléka, tetemesen alászállott; annyira, hogy a legkevesebb lelkészi osztalék is (50 frt) 30 forintot esett; mely körülmény minden kétségen kívül azt mutatja, hogy a gyámintézetek részére, az évenkénti 8 ezer frt osztalékot, közvetve, az államsegélyre szorult szegény egyházak, és szükséggel küzdő lelképásztorok adják.

Ha valaki ezeket meggondolja, lehetetlen hogy különösnek ne tűnjék fel előtte, hogy a tiszántúli egyház kerület szegény egyházai és lelképásztorai részére adott 24 ezer frt államsegélyből, három negyedrészt mellékes czélokra illetőleg ajándékozásokra; a tulajdonképeni czélra pedig, egy negyedrészt fordítatik, — s még különösebbé teszi pedig ezen eljárást, annak elgondolása, hogy midőn az iskolák és más jótékony czélra tett alapítványoknak, az alapító által kitűzött czélra fordítása felett, a kegyeletes hűség örökös: akkor ezen szegény egyházak és lelképásztorok részére, az ország törvényhozó testülete által tett alapítványt, mindjárt kezdetben, az indolentia fogadta és kísérté, sőt kíséri talán még mai is. — Ezeket igazolván a tények kérelmelhetlen lokája, azt lehet gyanítani, hogy az országos segélyalap szükségességéről, kitűnő szerzők által, kitűnő frázisokkal irt cikkek és értekezések is, nem egyebek mint elmékedések illetőleg ábrándok.

(Folytatása következik.)

Felsőbb hatósági rendeletek.

V.

A vallás és közokt. m. kir. minisztertől, a külföldön nyert tanképesítő okmányok tárgyában a következő leirat intéztetett az egyházi főhatóságokhoz:

4832. sz. Az 1868. évi 38. t. cz. 133. §-nak a tanítói minőségben működő, illetőleg működni szándékolt idegen állampolgárokra való alkalmazása tekintetéből, a magyar miniszter tanács f. évi febr. hó 4-én tartott üléséből hozott határozathoz képest, az 1868. évi 38. az 1879. évi 18. és az 1879. évi 50. t. cikkekben foglaltak alapján a következőket rendelem:

1. A már alkalmazott nyilvános népiskolai tanítók (igazgató-, vezér-, rendes és segédtanítók, illetőleg tanítónők) a mennyiben külföldön nyert és általam nostrifikált, illetőleg nostrifikálásra számot tartható tanképesítő okmányokkal bírnak, állomásaiknak különben elvesztése terhe alatt köteleztetnek, hogy a magyar állampolgárságot, előbbeni állampolgári kötelekükkel való kilépésük mellett, haladéktalanul megszerezzék, s ha az 5 évi itt lakás hiányában ezt nem tehetnék, azonnal nyilatkoztassák ki, hogy mihelyt a törvény által e részben kívánt kellekkel birni fognak, a magyar állampolgárságot azonnal megszerzik.

Ugy szintén állomásaik különben elvesztése terhe alatt utasítandók érdekelt tanítók, hogy a magyar nyelvből az 1879. évi 18. t. cz. 3. §-ban előirt módon: a hazai történelemből — a hazai földrajzból és a hazai alkotmánytanból — a mennyiben ezen tantárgyakból tanképesítő okmányokkal bírnak, valamelyik hazai állami tanító- vagy tanítónőképezdénél, a tanképesítő vizsgálatot az 1881—2. tanév végéig tegyék le. Azon tanítók, kiknek tanképesítő okmánya nostrifikálásra számot nem tarthat, vagy kik tan-

képesítő okmányokkal bírnak, ha a tanképesítő vizsgálatot valamelyik hazai állami tanítóképezdénél az 1881—2. tanév végéig sikerrel le nem teendik, állomásaiktól elmozdítandók; a tanképesítő vizsgálat sikeres kiállása esetében pedig a honosításuk iránti kötelezettségre nézve, a fenebb mondottak tekintendők irányadóknak.

2. Jövőre nézve pedig csak magyar állampolgár alkalmazható népiskolai tanítónak s így idegen csak is oly feltétel mellett választható meg, illetőleg nevezhető ki népisk. tanítói állomásra, ha igazolja, hogy a magyar állampolgárságot megszerezte és előbbeni állampolgári kötelekeiből elbocsáttatott; továbbá, ha bir azon képzettséggel, mely Magyarországon a néptanítóktól megkívántatik.

Ennélfogva ha nem magyarországi illetékes tanítóképezdénél nyerte volna tanképesítő okmányát, alkalmaztatása előtt tartozik azon tantárgyakra nézve, melyek ezen felül Magyarországon különösen is kívántatnak, valamelyik m. kir. állami tanító- vagy tanítónőképezdében letett vizsgálat után a képesítvényt megszerezni, s azután néptanítói oklevelét, valamelyik m. kir. állami tanítóképezde után teendő felterjesztéssel általam nostrifikáltatni.

3. Magán népiskolák felállítása és fentartása a honosítás iránt fenebb említett kikötések fentartása mellett, csak azon idegen állampolgároknak engedtetik meg, kik ehez való jogosultságukat a fenebbi 1. és 2. pontban foglaltak alapján igazolni tudják; ugy szintén eme tanintézeteknél a rendes tantárgyak tanítására csak azon idegen állampolgárok bírandnak jogosultsággal, kik egyébként a most említettettekhez képest magán intézet fentartására is jogosítva volnának.

Miről is van szerencsém a superintendensi hivatalt szives tudomás végett oly tiszteletteljes megjegyzéssel értesíteni, mikép a közigazgatási bizottságokat egyidejűleg utasítottam, hogy az érdekelt nyilvános és magán népiskolai tanítókat, a fenebbi 1. pontban foglaltakhoz képest megfelelőleg utasítsa és a részbeli eljárásról a tett intézkedéseit előtűntető kimutatást, a f. é. május hó végéig terjessze fel hozzám, a 2. pontban foglaltak megtartását pedig szigoruan ellenőrizze. Budapest, 1881. febr. 25-én — Trefort.

Emeljünk szobrot Révész Imrének!

Többfelől hangzott már azon fölhívás „Emeljünk szobrot Révész Imrének!” E tárgyban igénytelen nézetünk a volna, igen is örökítsük meg a Révész Imre emlékezetét, egy oly alapítvány megteremtésével, melynek jövedelméből évenként vagy bizonyos évek száma szerint, egyháztörténelmi művek, talán először regesták mint források, majd monographiák, egyes történelmi rajzok, értekezések stb. adattatnának ki. Egy ily emlék inkább illenék a Révész Imre jelleméhez, törekvéseihez és volt életcéljához, mint bármely fényes szobor pompás ragyogása. Sirján ott fog majd állani a Debreczen város és a debreczeni ref. egyház tagjai, mint hivei által emelt emlékkő, ben az élő egyház kebelében pedig még maradandóbb és romolhatlanabb emlék felállításáról kell gondoskodni. — És valjon, ha

mindazok, kik e hazában iránta tisztelettel s érdekeltséggel viseltetnek, meghozzák kegyeletes emléköknek hálás adóját, nem fogja-é az megvethetni ha most mindjárt nem is, de évek mulva egy prot. irodalmi társulatnak alapját, mely miként a Kisfaludi-társaság a szépirodalom terén, ugy ez prot. egyházi irodalmunk mezején új életnek s mozgalomnak lehet forrásává. Ilyen magas célból tekintjük és fogjuk mi tehát fel azon itt ott elhangzott felhívást „Emeljünk szobrot Révész Imrének!”

A tiszántuli ref. egyházkerület közgyűlését illeti majd meg a kezdeményezés! addig gondolkozzunk!

Épen azért a már eddig hozzánk a Révész Imre szobrára beküldött összegeket ilyen célra tartogatjuk s helyeztük el a debreczeni takarékpénztárban; várjuk hogy miként fog azok felett rendelkezni, a megalakulandó közvélemény alapján, a tiszántuli ref. egyházkerület.

Ujfehértóról 39 frt 50 kr küldetett be az emlékszoborra, melyet is adtak: Dr. Rhénes Imre 5 frt, Szunyoghy Bertalan 1 frt, Szunyoghy István 1 frt, Szentimrey Gyula 1 frt, Szunyoghy András 1 frt, Mólnár Ferencz 1 frt, Özv. Szunyoghy Dánielné 1 frt, Erdődy Sándor 50 kr, Janthó János 50 kr, Szunyoghy Gábor 50 kr, Stern Péter 50 kr, Kálmánchey Márton 50 kr, egy valaki 50 kr, Szunyoghy Miklós 1 frt, Pozsgai Vincze 50 kr, Kálmánchey Bertalan 1 frt, Csiszár János 1 frt, Kálmánchey Menyhért 1 frt, Margitay Gyula 1 frt, Liebstein József 40 kr, Papp Károly 1 frt, Antal Illés 60 kr, Maklár István 50 kr, Nánásy Sándor 50 kr, Szunyoghy Imre 1 frt, legifjabb Szunyoghy Bertalan 10 frt, ifj. Koczogh Dániel 50 kr, Micskey Nagy Károly 1 frt, Erdődi Lajos 1 frt, Kálmán Dezső 1 frt, Sipos Imre 50 kr, Szoboszlaj József 1 frt, B. G. 1 frt.

A derék lelkipásztor Kálmán Dezső leveléből ki kell emelnünk, hogy az ujfehértói ref. egyháztagok és érdemes polgárok a temetésen az idő rövidege miatt nem képviseltethetvén magukat, méltó fájdalomknak abban adtak kifejezést, hogy a fenebbi adományokat adták össze.

Kisujszállásról Illyés Bálint és Dorogi Lajos lelkészek 2—2 frtot,

H.-Szoboszlóról Zsigmond Sándor lelkész 4 frtot küldöttek.

Édes Ábrahám sályi lelkész a tiszáninneri egyházkerületből 1 frt.

Tóth Károly madarasi lelkész 20 frt.

Eddigi összeg 68 frt 50 kr.

Tóth S.

Irodalmi szemle.

Vázlatok közönséges, ünnepi és alkalmi egyházi beszédekhez. Segédkönyv ref. lelkészek számára. Irta Nagy Lajos, mikespécsi ref. lel-

kész. Szerző sajátja. Ára 2 frt 50 kr, 8-ad rétet, 392 lap. Debreczen, 1880.

Egyházi beszéd irodalmunk termékei tulságosan is elszaporodtak. Valóban vérmes remény kell hozzá, hogy valaki e téren jelentékenyebb feltűnésre vagy fáradságával s költségével felérő keresletre számíton, annyival inkább, mert az egyházi beszéd gyűjtemények számának ilyen felszaporodása nem valami örvendetes jelenség. — Igen helyesen tette azért a kezünk alatt levő gyűjtemény szerzője, hogy kész egyházi beszédeknek nem egész tömegét, hanem csak vázlatait bocsátotta közre. — Ezekkel elég alkalmas segédeszközt nyújt lelkésztársainak a tárgy feltalálás és beszédterv készítés sok gonddal járó munkájához, és még sem szolgáltat kényelmi párnát oly szónokok számára, kik a más munkáját azon módon átvenni és használni készek.

„Czélom az volt — ugymond előszavában — hogy egyfelől segítséget nyujtsak kezdő lelkésztársaimnak és az idősebbeknek is azon esetekben, a melyekben akár kedélyüknek egy vagy más ok miatt izgatott állapota, akár a család fentartásáért való fáradozás nem engedi, hogy eredeti, a biblia nyugodt tanulmányozását s a homiletikai szabályok gondos alkalmazását igénylő egyházi beszédet készítsenek, másfelől az, hogy csak vázlatokat adván, ezeknek kidolgozására, saját szellemi egyéniségéhez alakítására — a mi a munkának könnyebb része — minden egyes lelkész kényyszerülve legyen, s így, bár idegen szerző művét használja, a munkától el ne szokják, sőt saját egyéniségének is kinyomatot adhatván, igehirdetése által sikeresen építtesse Isten anyaszentegyházát.“

E kettős cél előmozdítására szolgálnak ugyan a bibliai egyezményes szótárak, szentirati mutató táblák, szöveggyűjtemények s más ilyenféle segédkönyvek is: de szerzőnk közzé tett vázlaival, bár természetesen szűkebb körben, jóval könnyebben hozzáférhető utmutatást nyújt, a mennyiben 70 közönséges, 31 ünnepi, 22 időszaki s 37 alkalmi, összesen 160 egyházi beszédhez szolgáltat nemcsak tárgyat, textust, főtételt és felosztást, hanem egész eszmenetet, bevezetést, berendezést, sőt olykor-olykor egész terjedelmökben kidolgozott részleteket is, és közbe-közbe szótt hasonlataival, jeles írótól vett idézeteivel s alkalmas szentirási helyeivel folytonosan segítségére lehet a kezdő szónoknak a kidolgozásban.

Szívöl óhajtsuk, hogy jóakaratu törekvése vezessen kivánt eredményre, s uttörőnek nevezhető műve helyes használat által nyerjen becsét és találjon kellő pártoltatásra. — Kétségtelen ugyan, hogy ily tehetséges, szorgalmas munkás, másnemű theologiai művel hasznosabb szolgálatot tehetett volna és tehetne egyházi irodalmunknak: de nem lehet figyelmen kívül hagynunk egyfelől azt, mily számtalan nehézséggel jár a könyvtárakhoz nem igen jutható vidéki lelkészekre nézve, a tudományos irodalmi készletek összeszerzése, másfelől azon sajnos jelenséget, hogy napjainkban még a legértékesebb vallásos irodalmi termékek kelendősége sines biztosítva, s elvégre is valamely mű bírálatánál nem arra kell tekintenünk, mit irhatott volna, hanem arra, mit irt és hogy végezte el a maga elé tűzött feladatot a szerző?

Fő érdeme e gyűjteménynek, hogy változatos bő tartalma mellett is folytonosan bibliai alapon marad, s az egy-

házi beszédek fokellékét, a valláserkölcsei irányt következetesen megtartja még ott is, a hol tárgyválasztás tekintetében némi kifogás alá jöhet. Eredetisége felől sincsen kétség; bár erre ilyen gyűjteménynél nem fektethetünk valami nagy súlyt, mert hiszen tárgy, textus, felosztás sokszor történetesen is összevág, s szerintünk az sem volna megrovandó, ha valaki mások műveiből gyűjtene össze vázlatokat azok kedvéért, kik magokhoz a művekhez nem igen juthatnak könnyen hozzá. Nem kevésbé emeli a gyűjtemény értékét az is, hogy benne a synthetikai és analitikai beszédalakok elég helyes arányban váltakoznak. A homiliák száma kevesebb, de aránylag ezeket tartjuk sikerültebbeknek. A synthetikai beszédvázlatokra mind tárgyválasztás, mind szabályszerűség szempontjából több észrevételünk van, melyeket szerző figyelmébe ajánlani s azok számára, kik művét használni fogják, lehető röviden följegyezni, ismertetői tisztünkben folyó kötelességünknek ismerjük.

1. Tárgyválasztás tekintetében nem helyeseljük egyebek közt a békéről és háborúról szóló 139. 140. és 141. továbbá a bécsi világkiállítás alkalmából tartott s az országos műiparkiallitások és egyéb efféle alkalmakra ajánlott 155. valamint a képviselőválasztás ügyével foglalkozó 146. vázlat fölvetelét. Így tárgyak a legnagyobb óvatosság és szövegszerűség mellett is a politikai sikamlós térre vezethetnek, melyre lelkésznek a szószékből, az isteni örök érvényű igazságok és erkölcsi elvek hirdetésére hivatott szent helyről, áttérnie egyáltalában nem tanácsos. — Igaz ugyan, hogy voltak idők, mikor a közönség szívesen vette, ha honfiui aggodalmait s a várva várt szebb jövő felől táplált reményét lelkésze meg-megszólaltatta: de épen a legközelebbi évek tapasztalatai győzhettek meg róla, mily kényes helyzetbe hozhatja a politikába avatkozás az „emberi bölcsesség hitegető beszédeitől“ óvakodni tartozó lelképásztort Ime, szerzőnk három egyházi beszédében foglalkozott a bonyolult keleti kérdés esélyeivel, de végre is a berlini kongresszus döntötte el a dolgot, s utólagosan ki-ki látja, hogy ránk magyarokra, a háborúval szemben nem olyan kötelességek vártak, mint a minőkről szerző szólott.

A képviselő választáskor tartott 146. beszéd oly formán hangzik, mintha hazánk áruba bocsátásáról lett volna szó. A textus Nábót története, ki nem akarta elcserélni szülőjét, s ebből az első rész végén szerző ezt hozza ki: „Oltalmazzon meg az Ur attól, hogy valaha eladjuk hazánkat, szent örökségünket.“ A második rész igen helyes józan tanácsokat tartalmaz, csakhogy azok nem következnek a textusból. „Egyeseknek — ugymond a szerző — hogy megtarthassák örökségüket, józan, munkás, takarékos életet kell folytatniok, okosan alkalmazkodniok az időhöz és körülményekhez. A haza polgárainak is ilyen módon kell teljesíteniök hazájok iránti kötelességüket.“ „Értelmi felvilágosodottság, tiszta erkölcsiség, az idők és viszonyok gondos figyelembe vétele s azok által szükségelt intézkedések megtétele erősíti a nemzet élete alapját.“ „E létfeltételek megszerzésében mindenki működjék közre tehetsége szerint. Különösen tisztelje a nemzet kormányzására hivatott alkotmányos főtisztviselőket.“ „A láb ne akarjon fej lenni. Ez viszás helyzet lenne.“ stb. Helyes tanácsok, ugyde

Nábót épen a miatt vesztette el nemcsak örökségét, hanem életét is, hogy nem akart a viszonyokhoz alkalmazkodni, s nem teljesítette legfőbb tisztviselője, királya kívánságát. Egy összefüggő történetből egy kis verset kikapni s tetszésünk szerint magyarázni oly eljárás, mely igen könnyen következetlenségbe ejthet.

A bécsi világkiállításról tartott beszéd, azon hasonló-ságnál fogva, hogy A s s v e r u s király Susanban épen annyi ideig „mutogatja vala az ő országa dicsőségének gazdagságait,“ mint a meddig a világkiállítás tartott, t. i. száznyolczvan napokon, elég elmésnek s érdekesnek látszik: de szerintünk nem utánzandó példány. Vannak tárgyak, melyek a lelkész előtt érdekeseznek tűnhetnek fel s templomon kívül lehet és szükséges is beszélni róluk a hívek közt, sőt általánosságban az egyházi beszédekbe is beszöhetők: de arra még sem alkalmasak, hogy az isteni tisztelet központját képező egyházi beszéd egyenesen csak velök foglalkozzék. Ilyen formán igen sok alkalmat fel lehetne használni praedikáció alapjául.

(Folytatása következik.)

Megjelent **Betürendes tárgymutató a tiszántuli ref. egyházkerület jegyzőkönyveihez az 1872-dik évi augusztustól az 1879. év végéig.** Készítette 1881. január hóban Révész Imre egyházkerületi levéltárnok. 56 lap. Olyan nagyságban van kiállítva, mint a minő alakban a jegyzőkönyvek 1880-ig nyomattak volt.

Át nem gondolt irodalmi csempészet.

M.-Berény 1881. márcz. 12.

Önérzetes magam iránti kötelességemnek ismerem, és pedig el nem titkolható indignációval nyilvánosságra hozni, hogy az általam mélyen tisztelt Czelder Márton ur által szerkesztett s kiadott „Vasárnap“ czimű igen jeles közhasznú evangyéliomi hetilapnak, folyó évi február havi 21-dik számú füzetében, a szathmár-németii egyház pénztárnoka idősb Osváth Ferencz ur, a füzet 262—265. lapjain olvasható „A Vasárnap megülése hajdan és most“ czim alatti dolgozatot, saját neve aláírásával, tehát mint saját művét?! — küldötte be.

A mennyiben pedig ezen czikkecske nem Osváth Ferencz ur tollából eredett, hanem az az én saját szerény művem, melyet én még az 1858-dik évi Protestáns naptár számára irván, azt abban az én igen tisztelt régi barátom Ballagi Mór ur, mint említett naptárnak azon időbeli szerkesztője, — mint több egyszer-másszor beküldött dolgozataimat — ugy ezt is — mondom a naptár irodalmi része 89—93. lapjain, saját nevem alatt fel is vette: melynek valóságáról mindenki, a kinek a kérdéses naptár esetleg — mint Osváth Ferencz urnak — birtokában volna, tulajdon szemeivel meggyőződhetik; — valamint én azt, a ki a naptáraknak sok becses művet tartalmazó irodalmi részét, a tulajdonképen naptári lapoktól különválasztva, több évit egyszerre be szoktam kötetni, s ezeket meggyűjtögetni; — egy ily nálam meglévő kötetből többeknek nemcsak megmutattam, de a „Vasárnap“ füzetkéjében lévővel össze is hasonlítottam.

E cikkemre vonatkozólag, máig is kegyeletes emlékezetemben van azon reám felejthetetlen öröm érzettel hatott, igénytelen személyemet tulbecsülve megtisztelő elismerése, néhai boldog emlékezetű Balogh Péter püspök urnak, hogy midőn én — ha emlékezetem nem csal — talán épen azon évi egyházkerületi gyűlésen — mely idő táján ezen művem eredetileg napvilágot látott, — mint a békés-bánati egyházmegye részéről — közgyűlési határozattal, hivatalosan kiküldött tanácsbíró Debreczenben, a gyűlés alkalmával egyik napon, a boldog emlékezetű püspök urnál megjelentem, ő ezen szerény naptári cikkecskémre visszaemlékezvén, annak, annyi-mennyi értékét tulbecsülve azzal mérlegelte, hogy én azt — mint nem pap — de világi ember, vallásos ihlettséggel irtam, s mint ilyen az ő tetszését annál inkább megnyerte.

Mely méltányló elismerése jelül engemet, a nagy számmal jelen volt tekintélyes vendégek előtt főpásztori ölelésével tisztelt meg.

Én tehát, a szatmár-németii egyházi pénztárnok urtól, — kérdéses saját művem — jogosan reklamálom, azonban, az abba — nézete szerint — beszurandónak jónak látott, néhány szavakból álló beekelésit, jelesen: az iskolás leányoknak ülőhelyeikről való felemelkedéseiknél azon hozzávételt „de ez is csak hét-köznapokon — miután ezek vasárnap nem járnak,“ (pedig nálunk akkor is járnak,) továbbá az elszórt magvak kösziklára hullását, (ezt én mint sikági ember bizony! kihagytam,) valamint a bejövő nők „kontyát“?! s a zárjel közti csufolók székét, ezeket — mondom — használatára annál inkább egész készséggel visszabocsátom, a mennyiben reményleni lehet, hogy a tisztelt pénztárnok ur, a nép erkölcsi uton leendő óhajtott haladása iránti érdeklődésénél fogva, buzgalmas jóáaratát saját elme szüleményeivel is érvényesíteni törekvendik.

Az igen érdemes Czelder Márton szerkesztő urhoz pedig azon tiszteletteljes kérésemet intézem, hogy legyen kegyes becses hetilapjában az olvasó közönségnek, saját legjobb belátása szerint, általam óhajtott kimélettel tudomására hozni, hogy az emlegetés alatti cikknek szerzője, nem az annak aláírott idős Osváth Ferencz szatmár-németii egyházi pénztárnok, hanem a most már 76 éves

Bonyhay Benjámin,

a békés-bánati helyvét hitv. egyházmegye
tiszteltbeli világi tanácsbírája.*)

T Á R C Z A

Nihilismus.

(Vége.)

Mily könnyű a szájas népboldogítók által elégedetlenekké tett együgyű népet, sőt még a becsületes falusi papoknak is, akármely felekezethez tartozzanak, igen nagy contingensét nem

*, Közöltük reformált egyházunk egyik veterán harcosának, minden körülmények között hű és igaz fiának felszólamlását, mely kétségtelenül tanuskodik arról, hogy a 76 éves Bonyhay Bénémin még jelenleg is élénk érdeklődéssel kíséri egyházi

csak lázongókká tenni, hanem éppen forradalomba is taszítani, arra csak egy szomorú példát hozok fel. — Letinoban, Olasz országnak egy kis községében, 1877. apr. 7-kén, harmincz fegyveres ember, kik közül senki senkit nem ösmert, egy veres és egy fekete zászlóval véletlenül megjelenve, elfoglalja a község házát a forradalom nevében és annak részére. Az összecsdült népelőtt kijelenti, hogy az egész olasz nép egyértelemmel letette a királyt, s a köztársaságot kikiáltotta. A nép öröm ujjongva égeti el a piacon álló kereszt alatt az adókönyveket, kijelentvén, hogy többé nem adózik, s a földet maga közt egyenlően felosztja. Fortini a pap, mint községi tanácsos is, a kereszt talapzatára lépve hirdeti ki: hogy ezen emberek, a kik az egyenlőséget szándékoznak életbe léptetni, az Urnak valóságos apostolai, kik az Evangéliom szerint cselekesznek. — Az örömittas tömeg a Fortini vezetése alatt átmege a szomszéd Galló községbe is, hogy a szabadság és egyenlőség örömhírét oda is megvigye. Itt is a pap fogadja őket, Tamburini, ez is kihirdeti hallgatói előtt, hogy a király letéttet, a köztársaság kikiáltatott. Itt is a piacon égetik el ünnepelesen az adókönyveket. A nép sir örömeiben, hogy nincs többé sem adó, sem haszonbér, hogy mindnyájan egyenlők és szabadok. De még ki sem örülhették megukat; dobpergés hallik, s a katonaság szuronyai felcsillámlanak. Természetesen a harmincz bátor férfiú rögtön az erdőbe menekült, a szegény elámitott népet két papjával együtt a faképnél hagyva.

Ime így keletkezett a becsületes és nemes czélu socialismusból, mely a társadalmi bajokon lassanként a társadalmi rend felbontása nélkül akar segíteni, a kétes jellemű Internationalismus, mely már egy kis erőszakot is eltűr, s melynek már léteznek oly szélsőségei, melyek nem reménylik a társadalmi bajok békés uton lehető javítását, hanem tüzzel-vassal akarnak minden létező társadalmi intézményt egyszerre felforgatni, s Rousseauként vissza akarják vinni az embereket az erdők rengetegeibe, hogy annak vadai szerint teljes szabadságban élhessenek. Ezek nem akarják azt megérteni, hogy minden társadalom kölcsönös szerződésen alapul, éppen úgy mint a biztosító társulatok működése. A társadalomnál feláldozzuk szabadságunknak egy bizonyos részét, hogy a megtartott rész a társadalom által biztosítva legyen. A biztosító társulatoknál feláldozzuk vagyonunknak vagy jövedelmünknek egy részét, hogy a nagyobb rész a biztosító társulat által legyen biztosítva.

Bakunin az ember természeti szabadságából semmit sem akar ugyan feladni; megakar szüntetni minden társadalmi intézményt, nem csak az állami és vallási kötelekeket, hanem még a legkezedetlegesebb és legszűkebb körű társulatnak, a házasságnak kötelekét is, a mi kitetszik az ő már elébb is említett Socialis-Demokrata Egyletének szervezetéből, mely egylet épen úgy mint a Jézusitaké, félig titkos, félig nyilvános volt. Nevezetesen a tagok három félek. Az első osztályzatba tartozik azon 100 internationalis testvér, a kik az egylet ügyeit vezetik s ők maguk ösmertik ugyan egymást, de senki mással, még az alsóbb rendű tagokkal sem szabad magukat megösmertetniök. Ezeknek nem lehet más hazájok, mint a forradalom, s nem lehet más ellenségök, mint a reactio. — A második osztályzatba tartoznak a nemzetiségi testvérek, kiket az internationalis

irodalmunk mozzanatait. — Óhajtuk szívünkben, hogy a magyar ref. egyház soha ne legyen szegény ily férfiakban s őt, kinek sok érdeme van a tekintetben, hogy a nép között a vallásosság, józan felvilágosodás, irodalmi uton is terjesztetik, még sokáig bírassa és mondhassa magáénak.

T. S.

*

testvérek neveznek ki egyes tartományokban, hogy ott a forradalmat előkészítsék; de ezeknek gyanítanok sem szabad, hogy létezik egy nemzetközi szervezet is. Így sokkal függetlenebbül működhetnek; de aztán eljárásuk is azért olyan különböző, hogy alig merné az ember az orosz nihilisták és a francia kommunisták működését egy kútfőből származtatni le. — A harmadik osztályzatba tartoznak a rendes tagok, a kiknek működése egyes városokhoz van kötve, legfeljebb a nagy gyűlésekben küldötteik által vesznek részt. De ez szolgáltatja a forradalomhoz a nagy contingenst. Formulázta Bakunin ezen szervezetet, és utasítást készített mellé **F o r r a d a l m i K a t e k h i s m u s á b a n**, melynek elég lesz csak e néhány mondatát felhoznom. „A ki a forradalomnak szenteli magát, annak ne legyen semmi személyes érdeke, semmi ügye, semmi érzelme, semmi tulajdona. Legyen kizárólag egy eszméje, egy szenvedélye: a forradalom. Ne legyen más célja, más tudománya, mint a pusztítás. Egyedül e célból, de csakis e célból tanulja az eróműtant, a természettant, a vegytant és különösen az orvostant. Tanulmányozza az embereket, azoknak jellemét, s a társadalmi rendnek minden fokozatát, és osztályzatát. Ne legyen reá nézve semmi erkölcsi kötelesség a létező fogalmak szerint; mert csak az a valódi morál, a mi a forradalmat, céljaiban elősegíti. Legyen közötté és a társadalom közt engesztelhetetlen és folytonos harc, életre-halálra. Legyen kész a halálra minden perczen; türelemmel álljon ki minden kizsárlást; saját kezével gyilkoljon le mindent, a ki a forradalomnak ellene szegül. Jaj neki, ha léteznek reá nézve a rokonságnak, barátságának, vagy szerelemnek kötelékei! Nem igazi forradalmár az, a kinek kezeit ilyen érzelmek feltartóztatják. Bekell hatolnia mindenüvé, a legfelsőbb és legsőbb osztályokba, a kereskedők boltjaiba, a templomokba, hivatalokba, hadseregbe, a tudósok szobáiba, a titkos rendőrségbe s magába a császári palotába is. Névsorát kell készíteni a halálra ítéltnek, s végre kell hajtatni bűnös vóltok sorrendje szerint. Ujjonnan csak általános beleegyezéssel lehet valakit beyenni, de csakis olyat a ki már vizsgát tett, nem szóval, hanem tettel. Minden társnak legyen rendelkezése alatt néhány másod vagy harmad-rangu, még nem egészen beavatott tag. De ezeket úgy tartsa, mint a forradalmi tőkének az ő rendelkezése alá boesátott egy kis beceses részét, melyet gazdálkodva kell felhasználnia, s jövedelmezővé kell tenni. — Legértékesebb tagok azon nők, kik már egészen bevannak avatva, s a programot tökéletesen elfogadták. Az ő segítségök nélkül semmit sem tehetünk.“

Nem lehet hát rajta csudálkoznunk, ha ilyen tudomány terjesztése miatt a Marx eszközlésére még az Internationaléból is kizáratott Bakunin már 1872-ben. — De Bakunin folytatta a maga munkáját, s nyílt lázadásra tüzelte a népet, nemcsak a Genfben alapított **Egyenlőség** című lapjával, hanem igen gyakran izgató beszédeivel; sőt vólt rá eset hogy személyesen is részt vett a lázadásban, mint például Lyonban 1870. szept. 28. De legtöbb kárt tett rajongó hivei által, különösen Spanyol országban, hol 1873. februáriustól 1874. januáriusig minden nagyobb város a forradalom színhelye vólt.

Maga Bakunin 1873-ban Locarno mellett egy villába vólt, melynek fényűző berendezése nem gyanítottá volna, hogy a pusztítás apostola, az egyenlőség evangéliomának hirdetője lakik benne. Itt elbetegesedett, s 1876-ban Bernbe ment hogy egy ott lakó barátja Dr. Vogt által gyógyíttassa magát. Itt halt meg ugyanazon évben jul 2-kán. De — fájdalom — az általa terjesztett gyilkos eszmék nem haltak meg. Forradalmi katekchismusának tanait ugyan — úgy látszik — egyedül csak az oroszok fo-

gadták el. Egyébiránt én azt hiszem, hogy a német internationalista egyletek, — és az orosz nihilista egyletek között a különbséget egyedül maga a nép jelleme teszi. A mi az orosznál oly szörnyeteg, az a németnél és az angolnál már csaknem egészen ártatlan; legalább még most nem nagyon veszélyes. Ámbár az irlandi socialis mozgalom még is kezd már fenyegető képet ölteni.

Hazánkban, a természeténél fogva keleti conservativ jellemű, józan és higgadt gondolkozásu magyar népnél, a nihilismusnak még árnyékára sem tudok gondolni. Az internationalismusnak — vagy a munkások és munkaadók közötti küzdelemnek is — nagyon szűk tere lehet; mert még eddig nagyobb városainkban sem tudott gyökeret verni. Sokan félnek ugyan a hamis apostoloktól, kik hogy politikai aspiratióikat elérhessék, a népet akarják elcsábítani; elakarják vele hitetni, mennyire el van szégyenedve, mennyire elvan nyomva. De én részemről ezektől sem félek — Hogy hazánkban nincs pauperismus, nem csak ott, a hol sok a föld, s ritka a népesség, hanem még a kárpátok legterméketlenebb magaslatain sincs, arról legközelebb örömmel győződtem meg a Hon januárius 15-ki és 28-ki számaiból. — Hogy az elnyomatás nem nagyobb, mint Európa államainak nagyobb részében, azon a magyar törvényhozó testület gyökeresen segített a jobbjági rendszer eltörlésével, az ősiség megszüntetésével, a birtokszerkezési jog általánossá tételével, s több intézményeivel.

De nekünk nem szabad mindent csak a kormánytól várunk s nem is tehet az meg mindent, a socialis bajok enyhítésére vagy megszüntetésére. Társadalmi uton is aligha legtöbbet nem tehetnek a lelkes urak, ha a népben a törvényiránti tiszteletet egyrésztől, másrésztől a közügyek iránti érdekeltséget fentartják; ha saját példájokkal is vezetik őket a munkás, takarékos, rendszerető, fényűzést kerülő életmódra. — Bekell velök láttatni, hogy a mit egyes emberek a legjobb akarattal sem képesek kivinni, egyleteknek az is nagyon jól sikerül. Megkell velök ösmertetni a pénzintézetek, takarékmagtárak, s más jótékony egyletek üdvös vóltát. Csak a nőegyletek mennyi inséget enyhítettek, mennyi könyvet letörlöttek már. Ismerek egy 81 éves öreg asszonyt itt Debreczenben, kinek a nőegylet hónaponként csak 2 frtot ad; de neki csak is ennyi kellett, a hiányzót még képes most is megkeresni s ez a 2 frt. adomány annyit segít rajta, hogy sem kóldulni nem kell mennie, sem a szegények házába nem szorul.

Főképpen azonban a vallásosságot nam csabad a népben kialudni engednünk, s a hol kialudt, vagy kialudni készül, ott élesztgetnünk kell. — Nincs nekünk sem magán-, sem socialis bajaink ellen semmi oly erős támaszunk, mint az Istenben vetett erős hit, a vallás. Maga a philosophia is mindig a vallásra vezet bennünket vissza, s ennek segítségével nélkül a világgal soha ki nem békíthet. De ha valaki abban a téves hitben élne is, hogy a philosophia, a vallás segítségével nélkül is megadhatja lelkünknek a biztos nyugalmat: ugyan mit gondol, hány embernek van ilyen philosophiája? Az emberiséget, a nagy tömeget egyedül a vallás tartja fen; e nélkül minden társadalmi rend felbomlik, s a nép a socialismus, communismus, collectivismus és nihilismus örvényébe sodortatik. — A lelkeseknek jutott a nemes feladat, ennek elhárítása.

Bevólt végezve ezen czikk, midön a nihilisták utolsó me-renyletének sikeréről, II. Sándor orosz czár meggyilkolásáról hirt hoztak a lapok. Én ő benne csak az embert tekintem; mert mig

czár nem lett, míg magán ember volt, egész hazája tisztelte, becsülte, s nagy reményeket kötött hozzá; hanem a társadalmi rendszer, a sociális bajok áldozatának tartom őt. Az ő élete, mióta czárrá lett, mindig fenyegetve volt. Míg a reform embere volt, az arisztokraták összeesküvése, — mióta a reform teréről vissza lépett, a nihilisták titkos szövetkezete tört élete ellen.

Hova vezet, meddig tart, s miféle átalakulásokat hoz létre ez az Amorphismus, mit a muszka észjárás sokkal helyesebben nihilismusnak nevezett, én nem tudom, de bizonyosan maguk annak apostolai sem tudják. Ők csak megindíthatták az eszmét, de annak irányt adni, vagy azt feltartóztatni éppen úgy nem lesznek képesek, mint nem lehet azt tenni a hegy ormáról megindult kövel vagy lavinával. Míg az eszme csak a társadalom felső és közép osztályaiban terjesztetik, addig legfeljebb is csak a kormányformának megváltoztatása lehet az eredmény. Mert hogy azt a Bakunin által evangyéliomul hirdetett amorphismust, a melyben senkinek sem lenne semmi tulajdona; nem lenne semmi társadalmi kötelék; semmi törvény, semmi bíró vagy tisztviselő, ki a vitás kérdéseket jogosíva legyen elintézni; a midőn tehát a nyers erő, az ökljog uralkodnék; a midőn a szó szoros értelmében a vadállatok módja szerint folytatná az ember is a maga életét: ezt az állapotot egy értelmes ember sem kíváná. De ha az eszme a nép körében is kezd majd terjesztetni, akkor az más alakot fog már nyerni; akkor a földosztás és a vagyonosabbak kifosztása leend a czél; mire a történelem számos példát mutat, s a vágyat reá naponként láthatjuk.

Az én végszavam csak ez: hogy társadalmi bajt csak társadalmi uton orvosolhatunk. Tegye meg az állam, a mi tőle telik; éléssze az ipart és kereskedést; terjeszsze az értelmességet jól rendezett olesó iskolák által; könnyítse az adózás és katonakötelezettség terhét; terjessze a jogegyenlőséget. De ne várjunk mindent az államtól; tegyük meg mindannyian egyenként a magunkét; mert a mit az állam sem lenne képes eszközölni, azt az egyesek összerakott fillérek által eszközölhetik, s egyes kis közösségek is kivihetik, hogy ne legyen köztök senki, a ki inséget lásson.

K. J

Különfélék.

Tanítói érdem jutalma. Tóth Lajos debreczeni ispotályrészi ref. tanítót a vallás és közoktatásügyi minisztérium felterjesztése folytán, Ő felsége koronás érdemkeresztrel ajándékozta meg. Az érdemjel f. hó 20-án d. e. 11 órakor nagy ünnepélyességgel adatott át a kitüntetett derék férfúnak. Az ünnepélyt a helybeli tanítói kar a Hymnus eléneklésével nyitotta meg, mely után Kiss József kir. tanfelügyelő tartott tartalmas és terjedelmes beszédet, üdvözölve az összegyülekezett nagy számú diszes közönséget, kimerítően fejtegetve a jó tanító kellekeit s végül előadva a kitüntetésben részesült tanító életrajzát s 34 évi hű szolgálati ideje alatt szerzett érdemeit, melyek őt a magas királyi kitüntetésre méltóvá tették. Az ünnepelt férfiú jelenleg 60 éves. A debreczeni főiskolában végezte a bölcsészeti, hittani és jogi tanfolyamot. Azután nagykallói gymnáziumi tanárrá és igazgatóvá lett. Ott szolgált négy évig, mely működését a forradalmi időszak szakította meg. A szabadságharc lezajlása után ispotályi elemi tanítónak lön, s mind a tanítás és iskolafelszerelés, mind a faplantálás és kertművelés terén

feltűnő érdemeket szerzett. Ezek jutalmául tüzetett fel mellére a legmagasb királyi elismerés jele.

A diszjelvényt az agg tanító megható beszédben köszönte meg, hivatkozva a népoktatásügy terén tanusított hű munkásságára, s éltetve király Ő felségét, a vallás és közoktatásügyi minisztériumot, a kir. tanfelügyelőt s az egyházi és városi előljárásokat.

Tanító társai részéről Domokos Lajos és Szabó József üdvözölték az ünnepelt férfiut. Ez után Könyves Tóth Mihály lelkész tartott nagy hatású remek beszédet, örömet fejezve ki a felett, hogy a hazai népoktatásügy munkásai immár nemcsak a társadalom és az iskolafentartó egyházak, hanem a magas kormány által is több-több méltánylásra találnak, s hangsúlyozva hogy azon több nemű szellemi és anyagi jutalom mellé, melylyel az érdemkeresztett nyert tanítót az egyháztanács több ízben kitünteté, jól esik a felsőbb elismerésnek e diszes jelét is oda soroznia.

Végül a legmeghatóbb jelenet következett. Volt tanítványai nyujtották át az ünnepeltnek érzékeny beszéd kíséretében, saját jól talált arczképét emlékül és örök hálájuk jeléül, melyért az ünnepelt könyves szemekkel s örömtől reszkető ajakkal mondott egykori tanítványainak néhány buzdító intés kíséretében köszönetet.

Ez általános meghatottságot keltett jelenetet a Szózat eléneklése követte, s a közönség azon óhajtással oszlott szét: legyen e kitüntetés a további működésre buzdítás a kitüntetettnek, s viselhesse nyert érdemjelét a közönség köz-elismerése közben sokáig.

Ujlaki Gábor vitkai lelkész számára ujabban adakoztak: Török Szent Miklósról: Gyikó Ferencz, Vadai Ferencz lelkészek 2—2 frtot, Szűcs Antal, N. N. Szűcs Gábor, Polgár Mihály 1 1 frtot, Elekes Mihály, Sánta Lajos, Szabó János, Szűcs István, Kulcsár Ferencz, Szabó Elek, Tóth István 50—50 krt, összesen 11 frt 50 kr. — A fejérgyarmati lelkész kör Nagy-Arban tartott értekezlete alkalmával jelenvöltek 6 frtot; Horváth Mihály lepsényi lelkész 5 frt. Összesen 22 frt 50 kr. Az eddig begyűlt adományok összege 184 frt 6 kr.

Adakozunk. Szentendrei ref. leányegyház érdekében Sedivi János h. lelkész, esdó szózatot intéz a reformált gyülekezetekhez és buzgó egyháztagnakhoz, hogy siessenek a legnagyobb részben vagyontalan, szegény napszamosokból és iparosokból álló egyház megmentésére; mely több évi kedvezőtlen körülmények miatt nagy és reá nézve elhordozhatlan adósságba keveredett. — 1200 frtot meghaladó adósságai között 130 frtot tevő két évi adóhátraléka és járuléka miatt, legközelebb ima és iskola háza foglaltatott le s végrehajtás alatt áll. A kegyadományok közvetlen a szentendrei ref. lelkészi hivatalhoz küldessenek. — Halljuk meg az 5000 lelket számláló, több nyelvű és nemzetiségű lakosság közé beékelt, a valódi magyarságot képező testvéreinknek, kik mindössze 186-an vannak és tartják fen ott a ref. egyházat: kérő szózatát.

Révész Imre feletti emlékbeszéd megtartására, a magyar tudományos akadémia Ballagi Mór akad. rendes tagot kérte föl, ki is a felszólítást elfogadta. — A választás szerencsés; méltóbb s erre alkalmasabb s avatottabb egyént aligha találtak volna.

Lelkész választások. Nagy harsányi lelkipásztorrá Szűcs József n.-szalontai tanár választatott meg. A fekete gyarmati egyház pedig Dr. Márk Ferencz ottani időközi lelkészt választotta. — Mindkét választás eredménye felett őszinte örömünket fejezhetjük ki; a két derék ifju lelkipásztornak sikert és áldást kívánunk nagy munkájokhoz.

Halálozások: A dicső emlékű Lengyel Józsefnek, a debreczeni tanárnak, majd n.-szalontai, n.-váradai, szalacsi lelkipásztornak, kinek mintegy 36 énekét éneklék a magyar ref. gyülekezetek e hazában, — utolsó kedves leánya Özv. László Sándorné, szül. Lengyel Rozália élete 65 évében folyó hó 14-én hunyt el, Nagy Bajomban Bihar megyében, hol László János lelkipásztornál mint egyetlen fiánál tartózkodott. Az élet küzdelmei próbára tették ugyan béketűrését, de ker. hite, övéért nemes áldozatkészsége és önfeláldozása, az erős megpróbáltatásokon is győzedelmeskedett; nyugodjanak békével a nemes keblű hölgynek, jó édes anyának hamvai.

Csák János vésztoi reform. lelkipásztornak nője szül. Bergmann Amália asszony élete 45-ik, házassága 28-ik évében 4 napi súlyos betegség után márcz. 2-án hunyt el. Méltó gyász nehezült az eddig oly boldog és szép családi körre, melyben a veszteség fájdalmát a hü férjen kívül 7 szerető gyermek érezi és méltán sirathatja. A páratlan jószágú családanyának, a művelt lelkű hölgynek béke lengjen sirja felett s fogadják a családtagok a mi részvétünket is, fájdalmaiknak közepette.

Protestáns tanügyünket nagy veszteség érte. Tarczy Lajos pápai főiskolai tanár, ki a múlt évi nov. 5-én ünnepelte 50 évi tanári működésének évfordulóját, folyó hó 20-án éjjel Bécsben, hova gyógyítás végett ment fel meghalt. — A boldogult, ki dicsekedése és büszkesége volt a protestáns tanügynek 1807-ben decz. 6-án született Hetényben, 1830-ban lett a mathesis segéd tanárává s a külföldön töltött 2 évet kivéve azon idő óta folytonosan a pápai főiskolában működik. Életrajzi adatai működése és hatása a múlt évi egyházi és tanügyi lapokban kimerítőleg előadtván, most csak jelezzük a veszteséget, melyet halála előidézett. Nyugodjanak békével az érdemes férfiú porai.

Kegyes alapítvány: A folyó évi február 13-án elhunyt Antal Zsigmond végrendelete felbontatván, ki a Székely Mikó tanoda pénztárnoka, Háromszékmegye árvaszéki elnöke volt, összes vagyonának — leszámítva abból bizonyos hagyományokat — örökösévé a Székely Mikó tanodát tette. Az öröklött vagyon egy a szegényebb sorsu tanulók számára felláttandó tápintézet alapjául van hagyományozva. Ezen hagyomány vagyoni értéke 20—24 ezer forintba van becsülve. Ezen végrendelet kiáltó bizonyítvány a mellett, hogy ki volt Antal Zsigmond!

Felelős szerkesztő: **TÓTH SÁMUEL.**

Szerkesztő társak: **BÉKÉSI GYULA,**
GERGELY KÁROLY,
GÉRESI KÁLMÁN.

HIRDETÉSEK.

261—1881.

Pályázat.

A szászvárosi ev. ref. Kun-Collegium nyolcz osztályu gymnasiumában ujonnan szervezett és rendszerített mennyiség- természetani tanszékre ezennel pályázat nyittatik. Évi fizetés: 900 frt és 150 frt szállás illetmény. A pályázni óhajtok életkorukat, vallásukat, eddigi szolgálatukat, erkölcsi viseletüket és az illető tudományszakra képesitettséget szabályszerűen igazolni tartoznak. Kérvényeiket folyó év április 30-ig bezárólag az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának alólirt elnökéhez nyujtsák be. Az állomás a következő tanév elején, folyó év szeptember hó 1-én elfoglalandó.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának, Kolozsvárt 1881. márczius 6-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi referens.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

KÖNIG RUDOLF ref. lelkésznél

(Budapest, Váci-ut 76. sz a.)

megrendelhetők a következő vallásos iratok.

1. Bibliai kézikönyv. Kalauzul a Szent-Írás tanulmányozásához. Készítette: Dr. Angus József, a Royal Asiatic Society tagja. Lelkészek és theológiát tanulók számára. Angolból fordítva 46 iv, földabroszokkal; vaszonba kötve 3 frt 80 kr.
2. A zarándok útja (képekkel). Egész vászonban, címmel, 25 iv kötve 80 kr. Ugyanaz, fél vászonba kötve 70 kr.
3. Bibliai földrajz (képekkel). Palaestina földabroszával, 23 ¼ iv kötve 70 kr. Ugyanaz, finom kötésben 90 kr.
4. Bibliai régiségek (képekkel). Palaestina földabroszával, 23 iv kötve 70 kr. Ugyanaz, finom kötésben 90 kr.
5. Hajnalpir (képekkel). Egész vászonban, kötve 70 kr. Ugyanaz, egyszerű kötésben 40 kr.
6. Napfelkölte (képekkel). Egész vászonban, kötve 70 kr. Ugyanaz, egyszerű kötésben 40 kr.
7. Dr. Saphir: Krisztus és az Írás. 11 iv kötve 60 kr.
8. Frigyes katona, 3 képpel. 7 ½ iv kötve . 60 kr. Ugyanaz, egyszerű kötésben 30 kr.
9. Kristóf vén kintornája, vagy: „Otthon, édes otthon,” 3 képpel. 11 iv kötve . . . 50 kr. Ugyanaz, egyszerű kötésben 30 kr.
10. Jézus szavai az elfáradtakhoz. Elmélkedések a hónap minden egyes napjára, kötve 5 kr.

Budapestről, minden küldemény bérmentve szállittatik.

6—6